

FSC in Zuid-Amerika en Vlaanderen

Potenties en obstakels voor de Belgische markt

Op 24 oktober jongstleden organiseerde Fair Timber vzw, in samenwerking met de Werkgroep Tropisch Bos, Groenhart en WWF België, een studiedag over FSC-certificering in Zuid-Amerika. De huidige stand van zaken van het Zuid-Amerikaanse FSC-verhaal werd er toegelicht, alsook de potenties en obstakels om meer FSC-producten op de Belgische markt te brengen. Tijdens deze week werd bovendien van de gelegenheid gebruik gemaakt om met een aantal Zuid-Amerikaanse bezoekers enkele belangrijke Vlaamse houtimporteurs te bezoeken, alsook één van onze Vlaamse FSC-gecertificeerde bossen. Een overzicht van deze drukke maar boeiende week vindt u in de eindejaarseditie van de Boskrant, maar in dit artikel willen we graag even dieper ingaan op het thema van de studiedag, en hier en daar de vergelijking trekken met certificering in onze Vlaamse bossen.

BERT DE SOMVIELE, VBV
BART HOLVOET, Fair Timber

Een lading FSC-gecertificeerd hout uit Zuid-Amerika bij één van onze Vlaamse houtimporteurs.

Certificering van hout: waarom?

Vlaanderen is een bijzonder belangrijke draaischijf in de internationale houthandel. In de Vlaamse houtimport- en -verwerkingsbedrijven werken ca. 30.000 mensen; in de papier- en drukkerij-industrie zou het om een gelijkaardig aantal gaan. En dit terwijl slechts 12% van het hier verwerkte hout uit onze eigen Vlaamse bossen komt. (De gemiddelde zelfvoorzieningsgraad in Europa is 65%.) Ervoor zorgen dat al dat ingevoerde hout uit duurzaam beheerde bossen komt, is dus niet enkel een mooie droom van groene jongens. Het is ook economisch noodzakelijk, wil Vlaanderen in de toekomst in haar enorme houtvraag blijven voorzien, en bovendien die ettelijke tienduizenden jobs behouden.

Een cruciaal argument om daarbij speciale aandacht aan de tropen te schenken, is dat hout nu eenmaal geen eenheids-worst is, en dat de meest duurzame houtsoorten op aarde, die hier echter wel courant gebruikt worden, allemaal uit de tropen afkomstig zijn (bv. Afzelia, Jatoba, Padoek, Pau amarelo, Azobé ...: dit zijn klasse I-houtsoorten, die zonder behandeling meer dan 25 jaar aan buitenomstandigheden weerstaan).

Meer aandacht voor duurzaam tropisch bosbeheer is bovendien niet alleen economisch zinvol, het is ook een dringende must, want de ontbossing en bosdegradatie in de tropen blijven hallucinant grote oppervlaktes beslaan: zo verdwijnen er jaarlijks nog steeds ca. 8 à 9 miljoen hectare tropisch bos. Zuid-Amerika valt de twijfelachtige eer te beurt hierin koploper te zijn, met een ontbossing van 4,3 miljoen hectare/jaar.

Op internationaal vlak worden nu tal van inspanningen ondernomen om praktijken van illegale houtkap zoveel mogelijk in te perken. Deze liggen immers vaak aan de basis van bosdegradatie en daarmee gepaard ook de ontbossing. En hoewel dit zeer zeker waardevolle initiatieven zijn, zijn er helaas ook nog tal van situaties in de wereld waar houtkap perfect legaal doch niet duurzaam gebeurt, en bijgevolg erg destructieve ecologische en sociale gevolgen heeft. Er is dus, naast de strijd tegen illegale houtkap, zeker nood aan bijkomende systemen om duurzaam bosbeheer te promoten. Certificering is zo een strategie: door bij het productie- en commercialiseringsproces een controle gebaseerd op ecologische, en soms ook sociale en economische duurzaamheidscriteria in te bouwen, wordt de consument immers de garantie geboden dat het hout dat men zich aanschafft, afkomstig is uit duurzaam beheerd bos.

In de tropen een must, maar ook in Vlaanderen een pluspunt

Een Engelstalige ngo verwoordt het zeer beeldend in haar campagnes: 'Extinction is forever', boven een foto van een angstig kijkend orang-oetan-jong. Zeker voor een aankoop van tropisch hardhout, of van producten die daaruit vervaardigd zijn, is het voor de bewuste consument dus eigenlijk wel cruciaal aan te dringen op het gebruik van gecertificeerde materialen en methodes, want slechts dan heb je de garantie dat je niet bijdraagt aan de degradatie of de vernietiging van bossen waar diersoorten als de orang-oetan totaal afhankelijk van zijn.

Voor Europese houtsoorten is de situatie een stuk genuanceerder. Immers, als je bedenkt dat er de laatste decennia geen netto ontbossingen meer gebeuren in Europa, kan je er misschien wel vanuit gaan dat onze Europese bossen sowieso duurzaam beheerd worden? De realiteit is helaas niet zo rooskleurig: ook in het nieuwe grote Europa zijn er nog tal van voorbeelden van illegale houtkap, of van exploitatiemethodes die, hoewel legaal, verre van duurzaam zijn. De exploitatie van enkele van onze laatste en onschatbare resten natuurlijk of semi-natuurlijk bos is een voorbeeld van zo een weinig wenselijke praktijk. Ook hier kan de aankoop van gecertificeerd hout de twijfels over de duurzaamheid van het toegepast beheer wegnemen.

En wat met Vlaanderen? Onze regio beschikt vandaag de dag over een zeer degelijke boswetgeving, die ontbossing sterk inperkt, en duurzaam bosbeheer op tal van manieren ondersteunt. De publieke bossen worden beheerd volgens de criteria duurzaam bosbeheer en de beheervisie van het Agentschap voor Natuur en Bos; dit zijn strikte richtlijnen die sterk overeenkomen met die van een aantal certificeringsorganismen. Er kan gerust gesteld worden dat alle bossen die beheerd worden volgens deze beheervisie ruimschoots voldoen aan de criteria voor FSC-certificering, op voorwaarde uiteraard dat er een goedgekeurd beheerplan is, en de procedure met externe audit gevolgd wordt. De twee grootste openbare boscomplexen in Vlaanderen, het Heverleebos-Meerdaalwoud, en het Vlaamse deel van het Zoniënwoud, zijn dan ook FSC-gecertificeerd. Enkele andere grote Vlaamse bossen staan ook op punt de FSC-certificering te bekomen. (Ook het gedeelte van het Zoniënwoud in Brussels beheer is FSC-gecertificeerd, het Waalse gedeelte draagt het PEFC-label.) De certificering van onze grootste openbare bossen, en de nodige promotie daar rond, kunnen trouwens een zeer grote bijdrage leveren aan de sensibilisering van het brede publiek over duurzaam geëxploiteerd hout.

Privé-boseigenaars in Vlaanderen zijn echter niet steeds verplicht hun bos(sen) te beheren volgens de strikte criteria die door de publieke bosbouw dienst gehanteerd worden. Voor bossen gelegen in het Vlaams Ecologisch Netwerk is deze verplichting er wel, maar de regelgeving voor privé-bossen die daarbuiten gelegen zijn, is minder streng. Dus zeker voor deze laatste groep zou certificering van het bosbeheer een belangrijke stap voorwaarts betekenen, aangezien de eigenaar om hieraan te voldoen in de meeste gevallen zal dienen over te schakelen op een meer natuurgericht

beheer. Uit studies over certificering in gematigde bossen – bv. het FSC-label in Noord-Amerika – bleek dat de overgrote meerderheid van organisaties die streefden naar certificering van hun bosbeheer, significante wijzigingen in hun beheerplanning en -activiteiten doorvoerden, met gunstige effecten op vlak van planning, inventarisatie en monitoring. Ook qua percentages bos onder strikte natuurbescherming, en qua aandeel dood hout en oude kwijnende bomen, leidde dit streven tot zeer positieve resultaten.

Tenslotte weet je als consument ook lang niet altijd waar je hout vandaan komt: zelfs bij de aankoop van een 'inheemse' houtsoort, zoals eik of beuk, of zeker een pakket grenenplanken, is dat hout vaker wel dan niet uit het buitenland afkomstig, zodat ook hier certificering toch een zekere garantie inbouwt.

Maar kan je door de labels het bos nog zien?

Met die groeiende aandacht voor certificering krijgt de consument natuurlijk ook te maken met een navenante groei, of noem het gerust een wildgroei, van groene labels en certificaten die van elkaar verschillen door de striktheid van de gebruikte criteria en de controlesystemen. Allemaal claimen die labels dé garantie te bieden voor duurzaam bosbeheer. Als consument en niet-expert wordt het dan wel heel erg moeilijk om door de labels het bos nog te zien, als je een duurzame, bewuste aankoop van hout of een afgeleid product overweegt. Als je dan ook nog weet dat sommige van de meer obscure labels dichter aanleunen bij *greenwashing*-praktijken, waarbij bedrijven zich ten onrechte een groen imago trachten aan te meten, dan komt het er uiteraard op aan goed geïnformeerd te worden. In het recente verleden zijn er dan ook een groot aantal vergelijkende studies verricht over de bestaande certificeringsmechanismen van bos. In de meeste van die studies scoort het FSC-label (Forest Stewardship Council) het beste, omdat het als enige op wereldwijde schaal in staat is gebleken een degelijk controlesysteem uit te bouwen, gebaseerd op een effectieve en transparante *Chain-of-Custody* controle, die de consument ook de beste garantie kan bieden dat het eindproduct uit duurzaam beheerde bossen afkomstig is. Zeker voor tropische houtsoorten scoort het FSC-label stukken beter, en wordt het in bepaalde studies zelfs als enige geloofwaardige mechanisme voor hout afkomstig uit de tropen naar voren geschoven.

Het andere grote label in Europa is PEFC (Programme for the Endorsement of Forest Certification Schemes), maar in de meeste studies wordt dit label bekritiseerd, onder meer omwille van de afwezigheid van een duidelijke internationale standaard, met gebrek aan transparantie over de gebruikte specifieke criteria en de accreditatiemethodes van de externe auditoren, en omwille van het sterke onevenwicht in het beslissingsproces, waarbij de visie van industriële stakeholders zwaarder doorweegt dan die van andere betrokken partijen (milieuorganisaties en vakbonden). Ook andere grote labels (zoals SFI en CSA, die op de Noord-Amerikaanse markt actief zijn), zouden volgens deze studies in hetzelfde bedje ziek zijn.

Op vlak van biodiversiteit is het FSC-gecertificeerde Zoniënwoud een echte toplocatie. Decennia van natuurgericht beheer en grote hoeveelheden dood hout hebben in dit eeuwenoude bos tot een enorme diversiteit aan zwammen geleid.

Always room for improvement

FSC mag dan de beste leerling van de klas zijn, maar ook de primus kan natuurlijk altijd nog beter doen. In het verleden werden er bedenkingen geuit bij de participatiemethodes voor de verschillende betrokken partijen, bij de klachtenprocedures, en bij het feit dat FSC zowel de certificeringscriteria vastlegt, als de externe auditoren accrediteert. Uit de praktijk blijkt echter dat FSC deze kritieken zeer ernstig neemt, en belangrijke inspanningen levert om haar beleid waar nodig bij te sturen. Een struikelsteen voor de kleinere eigenaars is en blijft wel de papiermolen en kosten die de FSC-procedure met zich mee brengt. Hier kan het systeem van groeps-certificering, waarbij een groep eigenaars dit proces samen doorlopen, en zo de kosten en administratie beperken, een oplossing bieden.

Een controversieel thema is momenteel de FSC-certificering van aanplantingen. Onder meer de World Rainforest Movement uitte onlangs zeer felle kritiek op de FSC-certificering van een aantal monocultuuraanplantingen in Uruguay, en bestempelde deze zelfs als *Maquillaje verde*, 'groene make-up' voor wat het een ecologisch en sociaal zeer destructief proces noemde. Het verhaal bewijst nog maar eens dat de certificering van bossen een bijzonder complexe materie is, die zeer hoge eisen stelt aan de controle- en participatiemechanismen. Dit probleem stelt zich nog eens extra acuut voor tropische boomaanplantingen,

waarover de meningen sowieso al sterk uiteenlopen. Momenteel vormen tropische boomaanplantingen echter nog maar een zeer beperkt gedeelte de totale FSC-gecertificeerde bosoppervlakte (ca. 10%), wat uiteraard niet wegneemt dat ook deze op een verantwoorde manier beheerd dienen te worden. FSC neemt dit leerproces echter serieus. Ook hier blijkt uit de lopende, en publiek beschikbare herzieningen op hun beleid inzake boomaanplantingen dat geleerd wordt uit de gebreken uit het verleden.

FSC in Zuid-Amerika

Vandaag de dag is bijna 79 miljoen hectare bos FSC-gecertificeerd. Voorlopig vind je het merendeel daarvan echter nog in de gematigde en boreale bossen in de noordelijke hemisfeer. Aangezien het hele certificeringsverhaal eigenlijk zijn oorsprong vindt in de bezorgdheid om het verlies aan tropische biodiversiteit, en aangezien die biodiversiteit nog steeds op schrikbarende wijze slinkt, werd er in recente publicaties zelfs gewag gemaakt van een mislukking van certificering als methode om deze trend te keren. Tropische bossen zijn echter een stuk complexer dan de bossen die wij hier kennen. Ze worden gekenmerkt door vaak vele tientallen boomsoorten per hectare, en een nog zeer beperkte wetenschappelijke kennis over hoe (duurzaam) bosbeheer er in de praktijk kan gerealiseerd worden. Als je dan nog bedenkt dat lokale gemeenschappen er vele malen afhanke-

lijker van het bos zijn, dan weet je wel dat ook het certificeringsproces er heel wat meer voeten in de aarde heeft. Maar er zijn hoopgevende signalen: de tropische landen zijn sinds enige tijd bezig aan een belangrijke inhaalbeweging. Binnen de tropengordel heeft Zuid-Amerika de grootste oppervlakte FSC-bos. De voortrekkers zijn er Brazilië (1,25 miljoen hectare natuurlijk bos), en sinds kort ook Bolivia (2,27 miljoen hectare natuurlijk bos). In 2005 rondde Bolivia de kaap van 2 miljoen hectare bos onder FSC-certificering, en werd daarmee ruim koploper onder de tropische landen. Het was het voorlopige hoogtepunt van een evolutie die van start ging in 1996, toen de Boliviaanse regering een nieuwe en innovatieve bosbouwwet goedkeurde. Tot stand gekomen in het kader van het gereputeerde BOLFOR-project, zette deze wetgeving Bolivia op de internationale bosbouwkaart. Net als in Vlaanderen met de criteria duurzaam bosbeheer, komen de richtlijnen van de Boliviaanse wetgeving zeer goed overeen met de FSC-voorwaarden, zodat de stap van legale bosexploitatie naar FSC-gecertificeerd beheer eigenlijk vrij gemakkelijk te nemen is, zeker voor de grotere bedrijven. Nu zijn er wel meer tropische landen met een goede bosbouwwetgeving, maar in Bolivia werden ook de nodige concrete stappen gezet om deze regelgeving van 'dode letter' om te zetten in reële vooruitgang op het terrein. Door het geografische isolement van dit onherbergzame land zonder eigen uitweg naar de zee, was het voor de Boliviaanse beleidsmakers ook duidelijk dat de vermarkting van Boliviaans hout als ruwe grondstof moeilijk kon concurreren met de buurlanden. Er diende dus een economische meerwaarde gezocht te worden, en daarbij werd en wordt volop de FSC-kaart getrokken, naast een streven naar de productie van kwaliteitsvol houten meubilair. Uit onderzoek blijkt overigens dat het Boliviaanse FSC-hout een variabele maar reële meerprijs haalt (5 à 50%) op de internationale markt.

FSC-hout uit Zuid-Amerika: potenties en obstakels voor de Belgische markt

Jatoba, Ipé, Guariuba: het zijn de mooie exotische namen van slechts enkele van de Zuid-Amerikaanse houtsoorten die Belgische importeurs hier aanbieden met FSC-label. Dit zijn zeer waardevolle, zij het vaak nog vrij onbekende houtsoorten, die zeer geschikt zijn voor buitenschrijnwerk. Ook

Ondoordachte exploitatie kan zeer negatieve effecten hebben op het bos en haar bodem. Bovendien opent het in de tropen heel vaak de weg voor andere vormen van landgebruik.

vind je meer en meer afgewerkt en FSC-gecertificeerd tuinmeubilair uit Zuid-Amerika in enkele van onze grote winkelketens. Er zijn wel nog enkele belangrijke obstakels te overwinnen, om de Europese markt beter op dit Zuid-Amerikaanse hout af te stemmen, en vice versa: tal van boomsoorten uit Zuid-Amerika zijn nog onbekend en daardoor ook onbemind in de Vlaamse houtverwerkingssector. Bovendien is de Zuid-Amerikaanse houtsector nog zeer sterk afgestemd op de Noord-Amerikaanse markt, die andere afmetingen hanteert. Op termijn kan en zal een betere kennis van elkaars gewoonten, en een grotere flexibiliteit van de Europese markt voor alternatieve houtsoorten en afwijkende afmetingen, hiervoor zeker een oplossing bieden. In Bolivia zijn bovendien veel partners nog zo bescheiden dat prefinanciering van de aankopen vereist is, wat uiteraard bepaalde risico's met zich meebrengt.

Van FSC-zaailing tot FSC-boom

De Vlaamse FSC-markt heeft nog zeer veel groeipotentieel. Vergeleken met enkele andere Europese landen staat de markt voor gecertificeerd hout hier eigenlijk nog in zijn kinderschoenen. Zo is in Zwitserland de omzet van FSC-gecertificeerde producten op 5 jaar tijd explosief gestegen van 2 miljoen naar 150 miljoen Zwitserse frank. Meer dan 50% van de bevolking kent er het label. In Nederland staan FSC-producten vandaag in voor 15% van de totale houtmarkt, en lijkt de ambitieuze doelstelling om in 2008 een marktaandeel van 25% te halen, geen onhaalbare droom. Ook in Vlaanderen stijgt de vraag naar en het aanbod van FSC-producten. De Vlaamse gemeentes spelen hierin een trekkende rol: via de cluster vaste stoffen van de samenwerkingsovereenkomst die de meeste onder hen (81%) met de Vlaamse overheid hebben afgesloten, engageren ze zich er immers voor het gebruik van duurzaam geëxploiteerd hout te bevorderen binnen de eigen diensten. Dit leidde tot een sterk gestegen vraag naar FSC-gecertificeerd hout voor allerlei toepassingen bij de distributiesector, wat de beschikbaarheid op de Vlaamse markt sterk deed stijgen. Het resulteerde ook in een zeer geslaagd bewustwordingsproces binnen de houtsector zelf. Stap voor stap dient Vlaanderen zich nu te richten op de volgende uitdaging, nl. de verdere sensibilisering van het brede publiek over duurzaam geëxploiteerd hout. Een uitdaging waar de houtverwerkende sector, de lokale en bovenlokale overheden en de milieuorganisaties samen werk van kunnen maken.

Met dank aan Karla Van Eynde (Groenhart vzw) en Kris Vanderkroon (Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek) voor hun waardevolle suggesties. Voor meer info over FSC kan u terecht bij Fair Timber, die onlangs een FSC-bedrijvengids op de markt bracht. Deze biedt praktische informatie omtrent FSC Chain of Custody certificering, en geeft een antwoord op de meest gestelde vragen. Om deze gids te bestellen verwijzen we u door naar www.fair-timber.be.

Referenties: zie www.vbv.be